

Fortifikacijska i katolička sakralna arhitektura u Jajcu od 15. do 18. stoljeća

---

Jurišić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:273221>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

Završni rad
**Fortifikacijska i katolička sakralna arhitektura u Jajcu od 15. do 18.
stoljeća**

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

Završni rad
**Fortifikacijska i katolička sakralna arhitektura u Jajcu od 15. do 18.
stoljeća**

Studentica: Katarina Jurišić

Mentorica: prof. dr. sc. Ivana Prijatelj Pavičić

Split, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Povijest Jajca.....	5
2.1. Antičko razdoblje.....	5
2.2. Srednji vijek i dolazak Turaka.....	7
3. Fortifikacije grada Jajca.....	15
4. Katakombe i grobnica Hrvoja Vukčić Hrvatinić.....	19
5. Crkva i toranj svete Marije.....	22
6. Zaključak.....	27
7. Literatura.....	28

1. Uvod

Jajce je mali grad koji se nalazi u središnjoj Bosni. Grad je uistinu dosta malen i nema nekog većeg značenja. Osim onog povijesnog koji će se prikazati u ovom radu s naglaskom na arhitekturu i povijest umjetnosti. Cilj je prikazati da je sakralna arhitektura Jajca bila na vrhuncu krajem 14. i u 15. stoljeću, a da kasnije kada pada u ruke Turaka, arhitektonska izgradnja grada sakralna i druga zastaje. Rad je podijeljen u dvije cjeline, prvo grad u povijesnom kontekstu, a zatim fortifikacije koje čine sam grad i sakralna arhitektura i ostatci iste koji i danas postoje u gradu.

2. Povijest Jajca

2.1. Antičko razdoblje

Područje grada Jajca najvjerojatnije je bilo naseljeno još u neolitik¹ pretpostavlja se da je tlo između rijeka Plive i Vrbasa bilo plodno i pogodno za naseljavanje. Sama ljudska aktivnost uočljiva je po pronalasku keramičke građe, ostataka životinjskih kosti, lonaca, željezne opreme i sličnih predmeta.² Geološki položaj Jajca daje naslutiti da su pretpovijesna i kasnoantička utvrđenja postojala na mjestu srednjovjekovnih utvrda. Kao dokaz tomu mogu poslužiti ostatci jednog pretpovijesnog utvrđenja pronađenog u Vincu kod Jajca na kojem su nadograđene srednjovjekovne dograde. Obilje pronađene keramike potvrđuje da na tom području već dugo vremena djeluje čovjek.³

Za vremena rimske antike područje Jajca nalazilo se u unutrašnjosti sjeverozapadnog dijela provincije Dalmacije, točnije područje se nalazilo uz granicu između dvaju rimskih provincija Panonije i Dalmacije. Područje ovih dviju provincija bilo je bogato željeznim rudama, tako da su se tu nalazili najvažniji rimski rudnici i kovačnice željeza na području Ilirika. Područje Jajca je također bilo korišteno kao ager municipija, dok je u neposrednoj blizini *Baloie* (danas Šipovo), vjerojatno bilo stacionirano vojno odijeljene. Nekada u tom razdoblju na ovo područje se doseljuje dosta ljudi iz istočnog dijela carstva koji sa sobom donose kultove poput kulta boga Mitre, Jupitera Depulsora i Silvana (Pana). Ipak nema sumnje da je dominirao kult boga Jupitera koji je prikazan na jednom reljefu pronađenom kraj Šipova.⁴

Slika 1: Karta Rimske provincije Dalmacije i dijela Panonije

(<https://www.croma-co.hr/postoji-li-danas-dalmacija/>), (pristup 28.8.2023)

¹ Ljubez, B.: Jajce grad, Prilog povijesti posljednje bosanske prijestolnice, HKD Napredak, Sarajevo, 2009. str. 18

² Truhelka, Č.: Kraljevski grad Jajce povijest i znamenitosti, J. Studnička i drug, Sarajevo, 1904. str. 5

³ Lovrenović, D.: Jajce 1396.-1996., Zbornik radova, Društvo za zaštitu kulturno-povijesnih i prirodnih vrijednosti Jajca, Općina Jajce, Jajce, 2002. str. 12

⁴ Isto, str.11

Na području današnje općine Jajce pronađeno je nekoliko naselja i objekata iz rimskog doba. Glavno rimsko naselje se najvjerojatnije nalazilo na području samog Jajca, gdje se križalo nekoliko rimskih puteva. U samom Jajcu su pronađeni reljef Silvana i Nimfe, a pronađen je i natpis koji spominje Aurelijevce. Dva značajnija antička nalazišta u blizini Jajca su u Metalici gdje su iskopani temelji triju rimskih kuća, jedan kasnoantički kapitel, te reljefna ploča s motivom ptice i zmije. Također je pronađen reljef dvojice Silvana i nekoliko Nimfi prikazanih u kolu u obliku pročelja hrama iz 3. stoljeća. Drugo naselje nalazilo se na Barama, gdje je dobro sačuvan hram boga Mitre, sa reljefom žrtvovanja bika i nekoliko sačuvanih žrtvenika, te novci careva Trajana, Antonina Pija, Gete, Arapina i najviše Konstantina Velikog. Taj novac nam dokazuje višestoljetno korištenje hrama najvjerojatnije od početka 1. stoljeća do sredine 4. stoljeća, a moguće i duže.⁵

Tragovi kršćanstva se na Jajačkom području javljaju tek nakon Milanskog edikta 313. godine. Najvjerojatnije su prvi kršćani došli sa istoka, a među njima i biskupi i svećenici. Područje je na početku vjerojatno pripadalo biskupiji Bistues (Bugojno), koja je gravitirala kršćanskoj Saloni. Arheološki nalazi ukazuju na postojanje ranokršćanske bazilike u Jajcu.⁶

Slika 2: Hram boga Mitre, Jajce

(<https://jajce-online.com/wp-content/uploads/2023/04/mitrejj.jpg>)

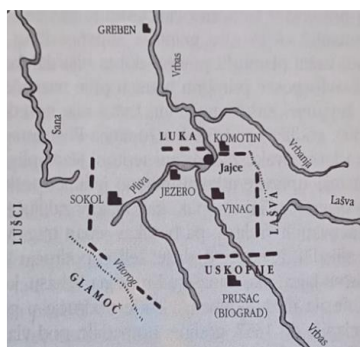
---

⁵ Lovrenović, 2002., str. 12-13

⁶ Isto, 27.-28.

2.2. Srednji vijek i dolazak Turaka

Starija povijest Jajca je dosta nepoznata, najsigurnija činjenica je da je naselje koje danas zovemo Jajce nastalo na području stare hrvatske županije Plive, jedne od jedanaest župa tadašnje hrvatske države u 10. stoljeću, spominje djelo Konstantina VII. Porfirogeneta. Osim tog spomena, sve do polovice 14. stoljeća, županija se spominje samo u djelu Ljetopis popa Dukljanina iz 12. stoljeća. Županija Pliva se pouzdanije spominje tek u 14. stoljeću, kada ju bosanski ban Tvrtko darovao rodu Hrvatinića 1366. godine po zaslugama vojvode Vukca Hrvatinića. Naime vojvoda Hrvatinić je 1363. godine obranio grad Sokol i time zaustavio vojni pohod ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika. Isprava kojom je podijeljena nagrada rodu Hrvatinića sadržavala je i kratak opis granica Plive. Granice su jasno određene prema jugu i jugozapadu gdje je Pliva je graničila s Uskopljem i Glamočem. No, granice prema drugim dvjema župama Lušcu i Luci nisu nikada historiografski razriješene. Ipak prema vrelima iz 14., 15., i 16. stoljeća, teritorij župa Plive, Luke i Lušca, ali i župa Glamoč, Zemunik, Vrbanja i Sanica(Banica)⁷ pripadale su široj administrativnoj cjelini nazvanom Donji Kraji (Partes inferiores). Donji Kraji kao administrativna cjelina spominju se u ispravi iz 1244. godine, kojom ugarsko hrvatski kralj Bela V. određuje gdje bosanski biskup uživa pravo pobiranja crkvene desetine. Kasnije se Donji Kraji vežu uz područje vladavine bosanskih vladara. Geografski položaj potvrđuje i darovnica posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića iz 1461. godine kojom on svojem stricu knezu Radivoju daruje grad Komotin i pored njega goru Bočac iz župe Luke sjeverno od Jajca.⁸

Slika 3: Shematski prikaz župe Pliva,

Ančić, 1999. str. 17

⁷ *nije posve jasno je li riječ o dvije različite ili o jednoj župi navedenom sa dva imena

⁸ Ančić, M.: Jajce, Portret srednjovjekovnoga grada, MHAS-Split, Split, 1999. str.13-15

Kasnije, u Osmanskom razdoblju iz zapisa 15. stoljeća dolazimo do spoznaje kako se na ovom području proteže pet „nahija“ Jezero, Jajce, Vinčac, Sokol i Janj što nas može dovesti do zaključka kako najkasnije. u 15. stoljeću, ako ne i prije, dolazi do podjele stare Plivske župe na pet manjih administrativnih jedinica, odnosno kotara. Dobro je poznato kako su se prvotne administrativne podjele Osmanlija podudarale s hrvatskim administrativnim podjelama. Potvrda tome je dokument u kojem Grgur Pavlović Hrvatinić, najbliži srodnik Vukcu Hrvatiniću, mijenja utvrdu Greben za posjed Dobra Kuća u Slavoniji s kraljem Ludovikom. U dokumentu se navodi kako se Greben predaje sa svim svojim „pripadnostima... i u starim granicama“. Područje Vrhovina naznačuje se kao „*districtus*“. *Districtus* možemo tumačiti kao kotar, jer druga srednjovjekovna vrela navode kotare koji su sačinjeni na temelju utvrda ili već spomenutih utvrđenih naselja (Jajce, Jezero, Sokol, Vinčac i Janj).⁹

Donji Kraji spominju se i povodom vjenčanja Stjepana Tomaševića u svibnju 1446. godine, dubrovački veleposlanici koji su bili prisutni obavještavaju u pismima što se događa na dvoru i o kraljevim planovima da posjeti Donje Kraje, Hum i Jajce. U konačnici oblast u Donjim Krajima u kojima se nalazi i Jajce u razdoblju od 13. do pada Bosanskog kraljevstva 1463. godine imali su bosanski vladari Stjepanići-Hrvatinići-Vojsalići.¹⁰

Slika 4: Prikaz Hrvoja Vukčića Hrvatinića
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7f/Hrvoje_Vukcic_Hrvatinic.jpg)

---

⁹ Ančić, 1999., str. 16-18.

¹⁰ Isto, str. 19.

Hrvatinići su velikaški rod koji se spominju od druge polovice 13. stoljeća do druge polovice 15. stoljeća. Snažno su utjecali na razvoj političkih prilika u Hrvatskoj i Bosni. Prema dostupnim podacima utemeljiteljem roda se smatra knez Stjepan. Prvi Hrvatinići su bili rođaci knezova Bribirskih čemu mogu zahvaliti svoje uzdizanje među moćnu vlastelu. Prvotne posjede su imali u Donjim krajima, kao npr. u župama Banici, Vrbanji, Zemljaniku i drugdje.¹¹

Već spomenutom darovnicom ban Tvrtko 1366. daruje župu Plivu rodu Hrvatinića zbog zasluga Vukca Hrvatinića. Hrvatinići su navedenim prostorom gospodarili više od jednog stoljeća dok ga pod vlast ne preuzimaju Kotromanići.¹²

Hrvoje Vukčić Hrvatinić najznačajniji je predstavnik loze. Rođen je oko 1350. godine u Kotoru (danas Kotor Varoš), kao najstariji sin vojvode Vukca Hrvatinića. Prvi put se spominje u ispravi Hrvatsko-Ugarskog kralja Ludovika I. Anžuvinca iz 1376. godine.¹³ Bosanski kralj Tvrtko I. Kotromanić uspostavio je ekonomsko-politički razvojni ciklus srednjovjekovne Bosne, uključivanjem u mediteransku trgovinu i osvajanjima u Hrvatskoj i Dalmaciji.¹⁴ Vukčića Hrvatinića 1380. godine kralj Tvrtko I. Kotromanić dodjeljuje titulu velikog vojvode. Sudjelovao je i u dinastičkim borbama za hrvatsko-ugarsko prijestolje između kralja Sigismunda Luksemburgovca i Ladislava Napuljskoga koji mu je povjerio na upravu banovine Dalmaciju i Hrvatsku. Nakon što je Ladislav Napuljski okrunjen za hrvatsko-ugarskoga kralja u Zadru 1403. godine, Hrvatinića je postavio za glavnoga namjesnika u Ugarskoj, Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni te ga imenovao hercegom splitskim, otada je Hrvatinić nosio titulu *herceg Splita, potkralj Dalmacije i Hrvatske, veliki vojvoda bosanski i knez Donjih kraja*.¹⁵ On tada postaje konstantno prisutan u srednjoj Dalmaciji i upravlja Splitom gotovo deset godina.¹⁶ Jajce je izabrao kao svoje kontinentalno sjedište zbog pogodne pozicije između kontinenta i obale. Hrvatinićeva moć slabi dolaskom ugarske vojske u Bosnu, i porazom od kralja Sigismunda. On tada postaje pristaša Sigismunda, i pogoršava veze sa Bosanskim plemstvom.¹⁷

---

¹¹ Hrvatska enciklopedija, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/hrvatinići>)

¹² Ančić, 1999., str. 68.

¹³ Hrvatska enciklopedija, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/hrvatinić-hrvoje-vukčić>)

¹⁴ Lovrenović, 2002., str. 31

¹⁵ Hrvatska enciklopedija, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/hrvatinić-hrvoje-vukčić>)

¹⁶ Lovrenović, 2002., str. 31

¹⁷ Isto, str. 50

Nakon mnogih sukoba Sigismund oduzima Hrvoju župu Sanu, otoke Brač, Hvar i Korčulu, a Split uzima pod svoju zaštitu. Tada se Hrvoje vraća u svoje kontinentalno sjedište punih ruku. Naime za vrijeme vladavine u Splitu Hrvoje je iskovao svoj herceški novac s likom svetog Dujma, u Splitu ostavlja raskošni gotički misal u crkvi svetog Mihovila. *Hrvojev misal* jedan je od umjetničkih djela minijaturnog slikarstva. Jajce se po povratku Hrvoja dograđuje „na neapolitanski način“ vjerojatno po uzoru na utvrdu Castel dell'Ovo kraj Napulja. Hrvoje je nakon gubitka teritorija zatražio pomoć nezadovoljnih bosanskih velikaša, a onda čak i Osmanlija. Sigismundova vojska poražena je u Lašvi 1415. godine, čime počinju osmanski prodori u Bosnu, a sljedeće je godine Hrvoje umro.¹⁸

Slika 5: Novčić Hrvoja Vukčića Hrvatinića

(<https://miruhbosne.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/03/b8xt30rcaaaetld.jpg?w=768>)

Grad Jajce nakon smrti Hrvoja Hrvatinića 1416. godine, dolazi pod vlast bosanskog kralja Ostoje. On dolazi na vlast ženidbom Hrvojeve udovice Jelene Nelipčić, kojoj je 1412. godine Hrvoje ispravom izdanom u Jajcu ustupio 6000 pozajmljenih dukata, grad Kotor (danas Kotor Varoš). Ančić smatra kako je došlo do neke zamjene Hrvojeva nasljeđa te da je tako Jeleni ostao grad Jajce bez župe Plive, a Hrvojevim nasljednicima Kotor. U svakom slučaju Jelena sklapa brak sa kraljem Ostojom, koji je bio zainteresiran za preuzimanje Jajca. Jelenu je 1422. godine dala smaknuti prva žena kralja Ostoja, nakon njegove smrti i dolaska njegovog sina Stjepana Ostojića na prijestolje.¹⁹

¹⁸ Lovrenović, 2002., str. 51

¹⁹ Ančić, 1999., str. 68-70

Dugotrajni ratovi za hrvatsko-ugarsko prijestolje, mletačko zauzimanje Dalmacije i sve veće prijetnje Turaka donose nestabilnost u Bosansko kraljevstvo. No, uz sve te opasnosti izvana veliki problemi događaju se i iznutra, konstantnim sukobima između plemićkih obitelji za krunu Bosne. Kraljevi sve češće biraju Jajce za svoje boravište.²⁰

Pretposljednji bosanski kralj Stjepan Tomaš vodio je intenzivne pripreme za rat s Osmanlijama, pokušavajući okončati njihove konstantne pljačkaške pohode po Bosni. Neki od tih primjere kraljeve pripreme bili su njegovo sazivanje vlastele, protjerivanje krivovjeraca, traženje pomoći od Mlečana, Svete Stolice te Kraljevine Hrvatsko-Ugarske. Kralj Tomaš umire u nerazjašnjenim okolnostima, a teorije o njegovoj smrti variraju od bolesti do ubojstva od strane najbližih suradnika.²¹

Zatim na prijestolje dolazi novoizabrani kralj Stjepan Tomašević, koji nije bio vješt vladar za razliku od njegovih prethodnika. U vremenu njegove vladavine nije došlo do organizacije obrane pred Osmanskom vojskom. Kralj 1463. godine predaje obranu prijestolnice Bobovac vojvodi Radaku, dok se on povlači u Jajce. Smatrano je da će Bobovac biti teško osvojiti s obzirom da je to bio dobro utvrđen grad, no što nije moglo biti predviđeno je izdaja Radaka koji se predao sultanu bez borbe, a utvrda Bobovac pala je u samo jedan dan.²²

Slika 6: Ostatci utvrde Bobovac

(<https://image.dnevnik.hr/media/images/920x695/Nov2023/62675261-bobovac.jpg>)

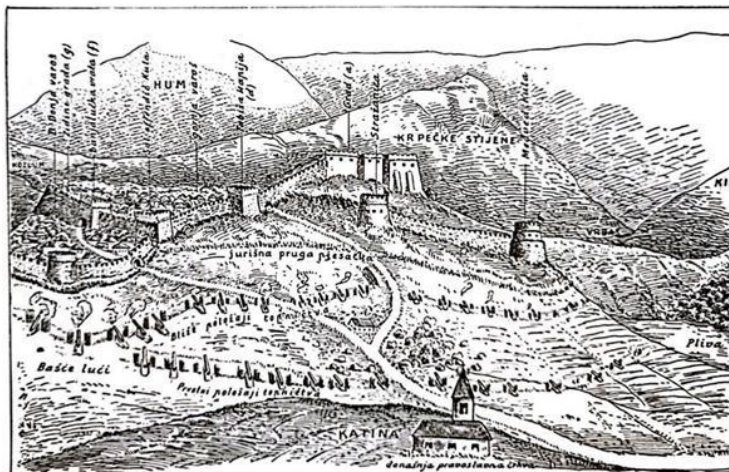
²⁰ Ančić, 1999., str. 108-109

²¹ Ljubez, 2009., str. 139- 141

²² Isto., str. 142

Sljedeće na putu Osmanlija bilo je Jajce, pri čemu se kralj dao u bijeg. Prvo je pobjegao u Sokol na Plivi iz kojega onda bježi u Ključ.⁶³ Tim potezom kralj pokušava dobiti na vremenu kako bi stigao organizirati obranu i počeo pregovore s Osmanlijama. Prednost kralja bio je geografski položaj Ključa čija bi opsada trajala predugo. Pregovorima, Osmanski činovnici uspijevaju nagovoriti kralja na mirnu predaju. Unatoč tomu kralj biva pogubljen 25. svibnja 1463. Prema usmenoj tradiciji Jajačkog kraja kralj je pogubljen sna Carevom Polju pokraj Jajca.²³

Nedugo zatim je sklopljen savez između Korvinove Hrvatsko-Ugarske i Mlečana zbog oslobođenja Bosne. Savezu se priključuje i Napuljski kralj te sjevernotalijanska vojvodstva poput Milana. Hrvatsko-Ugarska vojska je bila podijeljena na dva krila te je jedno vodio Mirko Zapolja dolinom Vrbasa, dok je drugo vodio kralj Matija Korvin preko Manjače. Zatim su se pridružile i hrvatske čete koje su došle iz Bihaća, pod vodstvom Stjepana Frankopana. Kod Jajca se pridružio i vojvoda Vladislav Hercegović sa svojom vojskom. Nakon duge opsade kreću juriši na grad, nakon četiri dana borbe Osmanski Jusuf beg se povlači u samu tvrđavu. Grad biva oslobođen na Božić 1463. godine.²⁴

Slika 7: Prikaz opsade Jajca iz 1463.

Thalloczy, 1916. str. 80

²³ Ljubez, 2009., str. 155

²⁴ Isto., str 161

Srebrenički i Jajački banat su osnovani nakon oslobođenja dijelova Bosanskog kraljevstva. Jajačka banovina se širila od Biograda (danas Prusca) pa sve do Vrbaškog grada, (danas Banja Luke). Banat je bio uspostavljen kao prva crta obrane od Osmanlija, ta obrambena crta pokazala se efektivnom u vojnom, ali i u ekonomskom smislu. Ipak banati nisu uspjeli zaustaviti akindžijske postrojbe koje su se probijale u unutrašnjost Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva pa i dalje.⁶⁸ Jajce u doba banata dobiva novu važnost jer postaje njegovo središte, a postaje i stolni grad bana. Tijekom ratovanja Jajce postaje i najisturenija točka obrane od Osmanlija. Samim tim došlo je do mnogih opsada Jajca i okolice. Takvi česti napadi na grad su ga ne samo oštetili nego i postupno potpuno promijenili izgled fortifikacija i objekata unutar utvrde. Nakon sedamdeset šest dugih iscrpljujućih godina uzastopnih borbi Jajce ponovno pada pod Osmanlije 1528. godine. Tako Jajce gubi svu političku i vojnu važnost koju je imalo te paralelno s time započinje epoha višestoljetne stagnacije.²⁵

Bosansko kraljevstvo prestaje postojati, a Jajce gubi na važnosti zbog toga što se linija ratovanja pomaknula prema sjeveru i time Jajce gubi svoje značenje. Jajce pada pod vlast sandžak-begu kojem je sjedište bilo u Vrhbosni koji su Turci nazivali Bosna-Seraj. Kasnije Bosna postaje beglerbegluk koji je podijeljen u nekoliko sandžakata, Jajce spada pod bosanski sandžakat, i nalazi se uz granicu sa Kliškim sandžakom. Gradom je upravljao dizdar tj. kaštelan, a okolnim naseljem kadija tj. sudac. Unatoč tomu grad postaje nebitan i samim tim se ne razvija niti izgrađuje. Nakon Osmanskog osvajanja u Jajcu nije izgrađeno ništa monumentalno, u biti grad ostaje gotovo netaknut. Izgrađene su samo drvene kuće sa šiljastim krovovima koje gradu daju drugačiji izgled i obnavljani su gradski bedemi.²⁶

---

²⁵ Ljubez, 2009., str. 162-165

²⁶ Truhelka, 1904., str. 49

Truhelka navodi kako jedan talijanski opis bosanskog pašaluka iz 17. stoljeća opisuje Jajce kao grad sa tvrđavom boljom nego igdje u ostatku pašaluka. Opsegom je nešto manja od Zadra, a u tvrđavi ima 400 kuća i više od 400 ljudi posade, nekoliko osrednjih topova i dizdara, kadiju i kapetana. Drugi opis koji navodi Truhelka je opis Dubrovčanina Atanazije Gjorgjić, koji je prema nalogu austrijskog cara putovao Bosnom i izdao izvještaj 1626. godine. Prema Truhelki ovo je jedan od najboljih opisa grada Jajca iz tog razdoblja. Prema tom opisu Jajce je dobro utvrđen grad, na visokom brijegu na tvrdoj klisuri, ispod koje teče rijeka Pliva na čijoj obali zanatlije imaju radnje. Na rubu grada nalazi se slap koji prema autoru ima više od 50 stopa visine i pada u drugu rijeku Vrbas. Grad je pozicioniran tako da se na njega ne može niti jurišati niti se suparnička vojska ima gdje ima utaboriti. Opseg grada nije velik, a Truhelka smatra da u zidinama postoji 300 turskih i 15 kršćanskih kuća. U gradu se nalaze dvije crkve, crkva svetog Franje sa kamenim tornjem, antičkog izgleda koju Turci koriste kao džamiju, a druga crkva pretvorena je u kupalište. Prema autorovim riječima to je bila kapela sa dva dijela isklesana od žive stijene, sa oltarima na kojima su bile kvadratne ploče, i na jednom šuplji „krst“ kroz koji je prolazila svjetlost.²⁷

---

²⁷ Truhelka, 1904., str. 50-51

3. Fortifikacije grada Jajca

Citadela, još zvana i kaštel ili tvrđava nalazi se na sjeverozapadnom kutu današnje Jajačke starogradske jezgre. Tvrđava se sastoji od ostataka dviju četverokutnih kula na sjeverozapadnoj i jugoistočnoj strani. Smatra se i postojanje dodatnih dviju kula na sjeveroistočnome kutu i jugozapadnom kutu. Navedene kule bile su povezane zidinama koje su tvorile nepravilni četverokutni oblik. Zidine tvrđave imaju dva prolaza na zapadnom i južnom zidu, te jedan portal koji je zagrađen, ali nad kojim se nalazi grb Kotromanića. U samoj utvrdi preostale su samo barutana, Austro-Ugarsko vodovodno spremište kao i ostatci nekadašnjeg bunara.²⁸

Slika 8: Tvrđava Jajce

(https://ill.ba/wp-content/uploads/2024/06/Fortress-Tvrđava-Jajce-Bosnia-Herzegovina-III.ba-@samed_zuzic_multimedia-1024x1024.jpg)

Portal sa grbom Kotromanića nalazi se na krajnjem zapadnom djelu južnoga zida tvrđave. Zanimljivo je da je to jedan je od rijetkih u potpunosti sačuvani primjeraka heraldike na tlu Bosne i Hercegovine. Grb Kotromanića koji je prikazan nad portalom sastoji se od krune ukrašene ljiljanima. Najstariji dokument s ovim grbom je konjički pečat kralja Stjepana Ostoje.²⁹

---

²⁸ Pedljo, Josip. Srednjovjekovna baština grada Jajca, 2023., str 26
(<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:189269>) (15.08.2024)

²⁹ Isto, str 35.

Slika 9: Portal, Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/Sahat-kula_Jajce.jpg)

Slika 10: Sahat Kula

Nažalost zbog silnih rušenja i pregradnji, modernizacije i neistraženosti lokaliteta ne možemo vizualizirati izgled nekadašnjeg dvora. Nesporno je postojanje reprezentativnih građevina ili građevine dvora pogotovo za vrijeme Hrvatinića i Kotromanića.³⁰

Sahat (Sat) kula je malo izdvojena južno od jugozapadne kule tvrđave, odnosno od ostatka fortifikacija. Sat kula ima nepravilno- četverokutnu osnovu, debeli zidovi kule građeni su od lomljenog kamena. Glavni dio kule su dvojna vrata okrenuta prema istoku i zapadu. Gradnja kule vremenski se smješta u razdoblje vojvode Hrvoja. Smatra se da je kula prenamijenjena iz ulazne kule u podgrađe, u Sahat kulu nakon dolaska Osmanlija u grad. Sahat kule su bile uski četverokutni tornjevi sa satom u islamskoj arhitekturi toga razdoblja namijenjene za vjerske svrhe. Naime, ova kula dijeli stručnjake između onih koji se slažu s tim da je kula bila korištena kao Sahat kula i onima koji smatraju da nema dovoljno dokaza za to i da je samim tim ime kule neadekvatno.³¹

³⁰ Pedljo, 2023., str. 41

³¹ Isto., str. 49

Zapadni bedemi prate izgled krajolika i protežu se od citadele na sjeveru sve do sedrene klisure iznad rijeke Plive na jugu. Glavni dio bedema su mali bastion ispred tvrđave, zid koji spaja bastion i Medved kulu i zid koji se proteže do klisure. Medved kula je visoka građevina kružne osnove, nalazi se na krajnjem zapadnom kutu grada. Naziv je dobila prema legendama da su se u kuli držali medvjedi kojima su se bacali neposlušni podanici.³²

Završetkom zapadnih bedema počinju ostatci južnog bedema koji nije dobro očuvan. On se prostirao od završetka zapadnih bedema do travničke kapije na istoku. Travnička kapija je jedan od tri glavna ulaza u grad, pravokutnog je tlocrta i čini prolaz iznad kojeg se nalaze još dva kata. Građena je lomljenim kamenom i pokrivena strmim drvenim krovom.

Postojanje istočnih bedema je upitno, jer je istočni dio grada bio najbolje prirodno zaštićen klisurama ponad Vrbasa.³³

Slika 11: Travnička kapija,

Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

---

³² Pedljo, 2023., str. 54

³³ Isto., str. 58

Najreprezentativniji dio gradskih fortifikacija su sjeverni bedemi. Oni se prostiru od sjeveroistočnog kuta tvrđave sve do litica iznad Vrbasa. Bedeme sačinjavaju ostatci Mračne kapije, Velika tabija, Papaz kula, Banjalučka kapija, Šamića kula i zidine koje ih povezuju. Između citadele i Mračne kapije proteže se zid izgrađen od lomljenog kamena vezanog vapnenom žbukom uz primjesu sedrene prašine i lomljene opeke. Mračna kapija je prolaz izbijen u zidu najvjerojatnije u 18. stoljeću. Kapija je vodila ka Carevom polju i selima sjeverno od Jajca, a dobila je ime jer je bila loše osvijetljena. Najvjerojatnije je imala polukružni svod i sa strane neke plastične znakove. Jedino što je ostalo od kapije su samo tri polukružne niše na zidu. Kapija je urušena, a s njom i zid koji je vodio do Velike tabije.

Velika tabija je bastion koji se datira u doba velikih Osmanskih pregradnji 18. ili 19. stoljeću. Bastion je oktogonalne osnove, zidovi su mu izgrađeni od glatko tesanog kamena dok je unutrašnji zid ravan, značajne je obrambene vrijednosti. Mala tabija je bastion četverokutnog plana, najvjerojatnije preuređen za vrijeme Osmanskog vladanja, iz starije kule koja se tu nalazila. Zid između Male tabije i Papaz kule je iznimno očuvan i sa najviše izvornosti srednjovjekovnih zidina. Sačuvani su prvobitni srednjovjekovni prsobrani iznad Papaz kule. Papaz kula je je tipična srednjovjekovna kula pravokutne osnove, smještena na naglašenoj strateškoj poziciji zapadno od Banjalučke kapije. Banjalučka kapija je prolaz uz Papaz kulu. Šamića kula je bastion je izgrađen na srednjovjekovnoj četverokutnoj kuli koja je u Osmanskim pregradnjama prenamijenjena za smještaj topova. Bastion je izdvojen iz zida te je smješten na strateški jako povoljnoj poziciji.³⁴

Slika 12: Papaz kula i Banjalučka kapija

Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

---

³⁴ Pedljo, 2023., str. 61

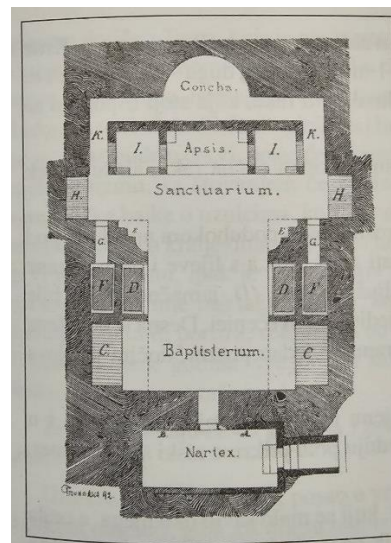
4. Katakombe i grobnica Hrvoja Vukčić Hrvatinić

Katakombe se nalaze u podnožju tvrđave, između Medvedkule i zvonika, u podzemlju. Cijeli podzemni kompleks isklesan je iz stijene, po čemu je se uobičaju neprecizno nazivaju katakombe. Katakombe koje se mogu pronaći u svijetu su mreže dugih hodnika, sa ponekim proširenjima u prostorije, dok su katakombe u Jajcu cijela jedinstvena arhitektonska zgrada – hram. Prema autoru Truhelki nepoznate su okolnosti i vrijeme kada su nastale katakombe. No, autor zajedno sa tadašnjim kotarskim predsjednikom g. Windakiewiczom pronašli su uklesan mač sa desne stranu vrata. Preko tog mača pronašli su ispod starog sloja vapna uklesan lik čovjeka, sa nogama utonulim u zemlju i velikim mačem u desnoj ruci. Sa lijeve strane lika uočili su heraldičku sliku kacige se koja po obliku datira s kraja 14. stoljeća i početka 15. stoljeća. Na tjemenu kacige nalazi se štit niz kojeg se spušta plašt, a na vrhu štita smještena je zamahnuta ruka koja drži golemi mač.

Prema Truhelki, taj grb nije bio završen, tek su bile isklesane konture pa je izrada bila prekinuta. Truhelki grb nije bio poznat, ali po povijesti grada zaključio je da to mora biti grb vojvode bosanskog i hercega splitskog, Hrvoja. Iako se grb sa novca vojvode nešto razlikuje ipak se da razaznati da je to grb Hrvoja Vukčića Hrvatinića koji nije bio u potpunosti završen i nije poprimio sva heraldička obilježja Hrvojevog grba. Potvrdu da je to Hrvojev grb dopunjava druga kompozicija, naizgled žene koja drži ljiljan, drugi Hrvojev simbol. Ovim otkrićem autor Ćiro Truhelka zaključuje da je utemeljitelj katakombi bio Hrvoje.³⁵

Slika 13: Ulaz u katakombe Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

Slika 14: Rekonstrukcija tlocrta završenih katakombi, Truhelka 77

³⁵ Truhelka, 1904., str. 73

Katakombe su crkva razdijeljena posve pravilno inspirirana romaničkim stilom. Građevina se sastoji od nartekusa, baptisterija sa krstionicama, crkveni prostor kojega popriječava prezbiterij križnog oblika sa oltarom. Narteks je uzak i sveden bačvastim svodom, na obje strane nartekusa uklesani su navedeni likovi i grb. Prostorija nije u potpunosti isklesana već sa dvije strane je uzidana kamenom. U katakombe se ulazilo na tijesna i uska vrata, koja su vodila u crkveni dio, gdje se odmah nalaze dva udubljena u zid (na prikazu označeno C). Desni kut u kamenu je isklesana klupa u kojoj su udubljene tri udubine, u koje su se vjerojatno stavljale posude sa svetom vodom. Glavni dio crkve nalazi se iza baptisterija, tu su isklesana s obje strane dva udubljenja sa urezanim križem od kojega su na obje strane isklesani sunce i mjesec. Do udubljena nalazi se rupa, na jednoj strani iskopana, na drugoj polu iskopana (na prikazu označeno D). Pobočni zidovi završavaju u nizu pilova, koji se razmiču prema prezbiteriju. Prezbiterij je uzak i dug je te poprečuje crkvu. Na lijevoj strani svetišta nalaze se mala niska vrata, koja uskim hodnikom vode u malenu odaju. Postoje naznake da je započeto klesanje vrata i s druge strane svetišta, ali ona nikada nisu dovršena. Apsida je prostrana i duboka, nad njom se nalazi gotički tip luka, a s lijeve i desne strane oltara, smještena su dva manja gotička luka. Udubljena je i prostorija sa lijeve strane prezbiterija. S obje strane oltara isklesani su nedovršeni hodnici. Tip svođenja u crkvi se mijenja. Narteks je svođen oblim svođenjem, baptisteriji i crkva običnim bačvastim svodom, središnji dio katakombi gotičkim šiljatim svodom. Svetište je svođeno uskim dugim plitkim svodom.³⁶

Slika 15: Katakombe, Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

³⁶ Truhelka, 1904., str. 76-77

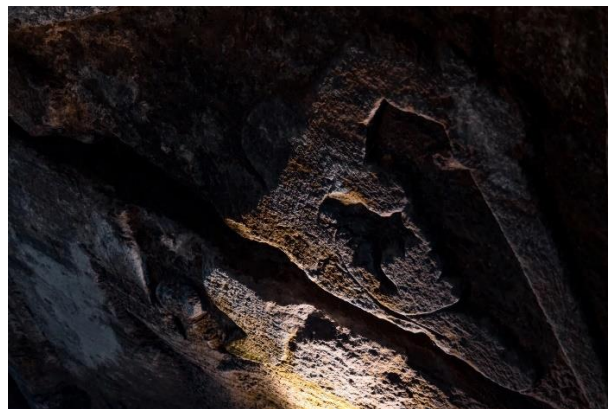
Na samom ulazu u crkve nalaze se strme stube koje vode u kriptu. To je tijesna, niska nepravilno isklesana prostorija na čijem je središtu isklesan žrtvenik koji se spaja sa svodom. U ploči nad žrtvenikom, kao i gornjem dijelu crkve, isklesani su dva križa i mjesec i sunce, simboli mrtvačkog kulta. Po svemu sudeći crkva nije nikada završena, ali je korištena za obrede.³⁷ Prema autoru Mikuliću kripa je bila osmišljena kao grobnica Hrvoja i njegove obitelji.³⁸

Slika 16: Oltar u kripti, Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

Slika 17: Ulaz u baptisterij i ulaz u kriptu Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

Slika 18: Urezbareni grb Hrvoja Vukčića Hrvatinića

(<https://visitajjce.ba/wp-content/uploads/2022/09/Visit-Jajce-16.jpg>)

³⁷ Truhelka, 1904., str. 78-79

³⁸ Lovrenović, 2002., str. 67

5. Crkva i toranj svete Marije

Crkva svete Marije koja se često krivo naziva crkvom svetog Luke jer su se tu nalazile moći navedenog svetca. Povijest ovih relikvija sačuvana je u dva rukopisa iz 15. stoljeća. Jedan se čuva u srijemskom manastiru, i on je sadržajno manje bitan i drugi koji se nalazi u Parizu i koji je sadržajno kraći, ali puno važniji. Prema ovom spisu sin Konstantina Velikog, Konstacij daje prenijeti relikvije svetog Luke iz Tracije u Carigrad. Tamo su ostatci pokojnika ostali sve do križarskih ratova, no jedan franački vojvoda ih je htio ponijeti sa sobom. Tijekom putovanja oluja je zatekla brod vojvode i baci ih na Rogos na Cefaloniji (St. Mauricius) gdje relikvije ostanu duže godina. U rukopisu se onda nastavlja da se despotu Đorđu ukazuje starac i obavještava ga gdje su ostatci svetog Luke. Relikvije su se onda prenijele u Srbiju i sahranile u Smederovu. Povorka sa čudotvornim kostima u Smederovo dolazi 12. siječnja 1453. godine, kada nastaje i spomenuti rukopis. Kći srpskog despota, Jelena prešla je na katoličku vjeru i udala se za bosanskog prestolonasljednika Stjepana Tomaševića. Kao miraz pri udaji donijela je moći svetog Luke u Jajce. Prvo su relikvije bile čuvane u crkvi svete Katarine, no kasnije su prenesene u crkvu svete Marije. Relikvije su se držale u Jajcu do provale Turaka 1463. godine kada su ih franjevci pokušali odnijeti u Dubrovačku Republiku, a kraljica ih je namijenila prodati Mlečanima. Nastao je spor oko autentičnosti relikvija između bosanskih franjevac a i mletačkih benediktinaca koji do danas nije razriješen. Relikvije su na kraju otkupili Mlečani i pohranili ih u crkvi San Giobbe, gdje se nalaze i danas, a autentičnost ostataka još nije potvrđena.³⁹

Slika 19: Crkva i toranj svete Marije, Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

³⁹ Truhelka, 1904., str. 68-69

Crkva svete Marije, sa zvonikom nalazi se unutar povijesnog središta Jajca, u podnožju same tvrđave. Crkva je na tom mjestu postojala još u 12./13. stoljeću, a u 15. stoljeću kada Jajce postaje prijestolnica bosanskog kraljevstva crkva se preuređuje pod utjecajem novih stilskih strujanja. Važnost te crkve pokazuje i to što je posljednji bosanski kralj Stjepan Tomašević okrunjen u njoj 1461. godine.⁴⁰

Slika 20: Zapadno pročelje crkve svete Marije

Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

Prvobitni izgled crkve nije moguće u potpunosti utvrditi zbog starine građevine, preuređenja i rušenja tijekom stoljeća. Pretpostavlja se da je prvobitno crkva bila jednobrodna bazilika sa odlikama romaničkog stila. Crkva je bila širokog broda i pravokutnog izduženog svetišta. Na zapadnom zidu građevine obaziru se ostatci prve crkve, a u središtu zida nalazi se portal sa polukružnim lukom, ukrašen detaljem tordiranog užeta i jednostavnim okvirom vrata. Iznad portala smješten je kružni prozor bez rozete.⁴¹

---

⁴⁰ Softić, A., Ševo, Lj.: Jajce u narodnoj predaji, JU „Agencija za kulturno-povijesnu i prirodnu baštinu i razvoj turističkih potencijala grada Jajca“, Jajce, 2010. str. 68

⁴¹ Isto, str. 71

Tijekom preuređivanja koja su se odvijala u 15. stoljeću na istočni dio crkve dodan je kor sa prostranom četverokutnom apsidom, na koji je naslonjena sakristija kvadratne osnove. Rozeta koja se nalazi nad portalom također je nastala u 15. stoljeću i izvedena je kombinacijom četiri križna polja.⁴²

Slika 21: Unutrašnjost crkve sv. Marije danas zapadna strana Slika 22: Unutrašnjost crkve sv. Marije danas istočna strana Fotografirala Katarina Jurišić (28 0.7. 2024.)

---

⁴² Softić, Ševo, 2010. str. 73

Zvonik svetog svete Marije najvjerojatnije je dograđen u prvoj polovici 15. stoljeća sa sjeveroistočne strane crkve. Grade ga domaći majstori u stilu koji je prijelazni između stilova kasne gotike i rane renesanse. Donji dio zvonika je zatvoren, dok su tri gornje etaže otvorene impozantnim prozorima, triforama sa udvojenim stubićima. Prema istraživanjima provedenim 1961. godine, može se zaključiti da je dograđeni dio kora bio svođen gotičkim bačvastim svodom. Pronađeni su i elementi kamene plastike koji su prikazivali gotičke i renesansne odlike. Sačuvani fragmenti skulptura svjedoče o bogato opremljenoj i raskošnoj dekoraciji unutrašnjosti. Jedan od pronađenih fragmenata je fino isklesana ruka sa svijećnjakom, što dokazuje da je crkva sadržavala skulpture u punoj plastici. ⁴³

Slika 23: Zvonik svete Marije, Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

Na području Jajca može se primjetiti djelovanje lokalne graditeljsko-klesarska radionica od 13. do 15. stoljeća. Radovi nastali u radionici su izvedbom rustični, ali potvrđuju da su se majstori radionice školovali u dalmatinskom zaleđu. U prvoj polovici 15. stoljeća vidljiva je prisutnost i strane radionice, čije se karakteristike vide upravo na crkvi svete Marije. Sredinom 15. stoljeća može se primijetiti i djelovanje radionice majstora Andrije Aleši, čiji su radovi visoke kvalitete. Krajem 15. stoljeća i početkom 16. stoljeća primjetan je i utjecaj klesara i umjetnika iz ugarskog kasnogotičkog kruga. Umjetnički radovi i građevine nastale u 15. i 16. stoljeću pokazuju utjecaj renesanse prepoznatljivu u nekim elementima arhitekture i plastici zvonika crkve i nekim kapitelima gotičko-renesansnog tipa, čije podrijetlo se pridaje radionici kipara Andrije Alešija. ⁴⁴

⁴³ Softić, Ševo, 2010. str. 73

⁴⁴ Isto., str. 74

Kompleks crkve svete Marije u Jajcu bio je ukrašen freskama, koje su sačuvane u fragmentima prizemnih zona. Na podnožju sjevernog zida crkve sačuvan je dio velike kompozicije Posljednjeg suda, na kojem su bili prikazani grešnici u plamenu pakla. Kompozicija freske je gotičkog stila, kao što su i sačuvani fragmenti glave anđela. Vrijeme nastanka ove iznimno oštećene zidne freske datira se u prvu polovicu 15. stoljeća.

Crkva je vjerojatno bila ukrašena i drugim slikarskim umjetninama. Naslućuje se da je jedna od slika koje su bosanski franjevci naručili od dubrovačko-kotorskog slikara Lovre Dobričevićića bila postavljena a u krunidbenoj crkvi svete Marije. Naime, iako su slike naručili bosanski franjevci dobro je poznato da su oni bili blisko povezani sa bosanskim vladarima, tako da povezivanje Dobričevićićevih djela i nove prijestolnice Bosanskog kraljevstva Jajca nije u potpunosti isključeno. U razdoblju kada su nastale te narudžbe u crkvi svete Marije nalazile su se i relikvije svetog Luke. Ipak ne postoji povijesni izvor koji bi u potpunosti potvrdio povezanost slikara i naručitelja iz grada Jajca.⁴⁵

Nakon što su Turci osvojili grad Jajce crkva svete Marije preuređena je u džamiju, zatim je u požarima uništena plastična i slikana dekoracija, a nakon najvećeg požara 1658. godine proširena je površina za molitvu. Zapadni portal i rozeta nad njim su zazidani, južni zid je potpuno srušen i izgrađen nanovo. Novi ulaz probijen je na sjevernom zidu. Na zvonik sada korišten kao minaret formirana je šerefa i dozidana kaca munara. Trifore su zazidane i probijen je novi ulaz u toranj. Vidljivi su ostatci mihraba i minbera u unutrašnjosti građevine, a na zidovima su vidljivi i loše sačuvani tragovi višebojnih ukrasa.⁴⁶

Slika 24: Pogled sa tvrđave na crkvu sv. Marije i Medved kulu, Fotografirala Katarina Jurišić (28. 07. 2024.)

⁴⁵ Prijatelj Pavičić, I.: U potrazi za izgubljenim slikarstvom, Matica Hrvatska- Ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2013. str. 106

⁴⁶ Softić, Ševo, 2010. str. 73

6. Zaključak

Grad Jajce je povijesno važno središte u srednjoj Bosni. Bogat je povijesnim predmetima i arhitekturom. Grad je gotovo ne osvojen zidina. Zvonik crkve svete Marije jedan je od prvih elemenata uočljivih ulaskom u sami grad. Prijeteća Medved kula grad krasi od davnina i o njoj svako dijete zna legende. U podnožju starog grada skrivaju se katakombe, koje izazivaju osjećaj strahopoštovanja prema nekadašnjoj Jajčanskoj eliti. Podno grada konstantno šušti vodopad koji svojom visinom i jačinom krasi ovu srednjovjekovnu prijestolnicu. Samo jedan posjet gradu dovoljan je za razumjeti bosanske vladare koji obitavali u kraljevskom gradu Jajcu. Jasno je da grad postoji u nekom obliku stoljećima i da bi nova arheološka istraživanja još bolje ustanovila tu činjenicu. Može se zaključiti da Jajce arhitektonski, i njegova sakralna arhitektura poprimaju svoj prepoznatljivi oblik tijekom vladavine Hrvatinića i kraljevske obitelji Tomašević krajem 14. i u 15 stoljeću. Od vremena turskog osvajanja Jajca pa sve do modernog vremena nije bila izgrađena neka imponantnija ili važnija građevina. Sve slavne građevine, sakralne ili ne nastale su u razdoblju prije 1528. godine kada Jajce konačno pada u turske ruke. Turci su obnavljali i dograđivali obrambene zidine, te gradili stambene kuće šiljastih krovova. Spomenuta crkva svete Marije, u 16. i 17. stoljeću preuređena je u džamiju, a zvonik pretvoren u minaret. Zahvaljujući preuređenju crkve u džamiju ona je sačuvana i čudnim spletom okolnosti očuvana do danas kada je stručnjaci mogu analizirati i stvarati nove zaključke.

7. Literatura

1. Ančić, M.: Jajce, Portret srednjovjekovnoga grada, MHAS-Split, Split, 1999.
2. Hrvatska enciklopedija <https://www.enciklopedija.hr/clanak/hrvatinic-hrvoje-vukcic> (15.08.2024)
3. Lovrenović, D.: Jajce 1396.-1996., Zbornik radova, Društvo za zaštitu kulturno-povijesnih i prirodnih vrijednosti Jajca, Općina Jajce, Jajce, 2002.
4. Ljubez, B.: Jajce grad, Prilog povijesti posljednje bosanske prijestolnice, HKD Napredak, Sarajevo, 2009.
5. Prijatelj Pavičić, I.: *U potrazi za izgubljenim slikarstvom*, Matica Hrvatska-Ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2013.
6. Pedljo, J. Srednjovjekovna baština grada Jajca, 2023., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:189269> (15.08.2024)
7. Softić, A., Ševo, Lj.: Jajce u narodnoj predaji, JU „Agencija za kulturno-povijesnu i prirodnu baštinu i razvoj turističkih potencijala grada Jajca“, Jajce, 2010.
8. Truhelka, Č.: Kraljevski grad Jajce povijest i znamenitosti, J. Studnička i drug, Sarajevo, 1904.

Sažetak

Jajce je grad smješten u središnjoj Bosni i Hercegovini. Prema arheološkim istraživanjima područje grada Jajca naseljeno je već od prapovijesti. Područje na kojem se nalazi Jajce bogato je rudama, što je doprinijelo burnom poviješću tijekom rimske antike. Naime Jajce i okolica bogati su ostacima antičkih naselja. Neosvojiva pozicija Jajca naizgled je naseljena oduvijek, iako su najvažnije fortifikacije izgrađene za vrijeme Hrvoja Vukčić Hrvatinića. Naselje je postojalo i prije njegove intervencije. Spominjući ovog bosanskog velikaša, moramo naglasiti da se katakombe ili podzemna crkva u Jajcu pripisuju Hrvoju, smatra se da je to trebala biti njegova grobnica i njegove loze. Važno je napomenuti da su se u Jajcu u jednom razdoblju nalazile relikvije svetog Luke, koje se danas nalaze u Veneciji. Crkva u kojoj su se nalazile u jednom periodu je crkva svete Marije, koja i danas stoji kao posjetnica na ove slavne dane grada. Nažalost 1463. godine Jajce prvi put osvajaju Turci, a zatim neslavnim porazom posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića, 1523. zauzeli su ga u potpunosti. Time završava arhitektonski i povijesno značajni dani grada Jajca i počinje višestoljetno razdoblje njegove stagnacije.

Ključne riječi: Jajce, katakombe, Hrvoja Vukčić Hrvatinić, crkva svete Marije, fortifikacije

Fortification and Catholic sacral architecture in Jajce from 15th to 18th century

Abstract

The city of Jajce is situated in central Bosnia and Herzegovina. Archaeological excavations found around the city of Jajce suggest that the area has been inhabited since prehistoric times. This said area is rich with useful ores, which contributed to the very active history during the ancient Roman times. Moreover, Jajce and its surrounding area are very rich in Roman archaeological findings, suggesting that the area was highly populated. The position that Jajce is situated in is very strategic and quite unconquerable. Although fortifications of Jajce were built during Hrvoje Vukčić Hrvatinić, the city probably existed before his intervention. Whilst on the topic of this Bosnian nobleman, it must be highlighted that the catacombs, or more precisely the underground church, is attributed to Hrvoje, and it is widely believed that this was supposed to be a tomb of the nobleman and his noble family. It is also important to note that relics of Saint Luka were situated in Jajce. For a period, the relics were held in the Church of Saint Mary. This church is still standing in the ruins of medieval Jajce, as a reminder of the glory days. Unfortunately, in 1523, Jajce fell into the hands of Ottomans, where the Bosnian king lost during the negotiations against the Ottomans. This was the architectural and historical ending for Jajce and centuries of stagnation began.

Keywords: Jajce, catacombs, Hrvoje Vukčić Hrvatinić, Church of Saint Mary, fortifications

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Katarina Jurišić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja prvostupnice povijesti i povijesti umjetnosti, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 24. 09 2024.

Katarina Jurišić
Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA
FAKULTETA U SPLITU**

Student/Studentica: Katarina Jurišić

Naslov rada: Fortifikacijska i katolička sakralna arhitektura u Jajcu od 15. do 18. stoljeća

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest umjetnosti

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): prof. dr. sc. Ivana
Prijatelj Pavičić

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): Doc. dr. sc. Ana Torlak i
Frane Prpa

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga rada i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) u otvorenom pristupu
- b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a
- c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca

(zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: 24.03.2024.

Potpis studenta/studentice: Katarina Jurišić